

СЕКЦІЯ 6 ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Бродовська І.В.

аспірант

Класичного приватного університету

РОЗВИТОК ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ РОЗРОБКИ ЇЇ СТРАТЕГІЇ

У статті досліджено екологічний стан України, її екологічну політику за роки незалежності, ключові напрями розвитку й вдосконалення екологічного законодавства, особливості державної екологічної експертизи, розвиток міжнародного співробітництва в екологічній сфері.

Ключові слова: екологічна політика, навколишнє середовище, природокористування, природні ресурси, екологічна експертиза, екологічний аудит.

В статье исследовано экологическое состояние Украины, ее экологическую политику за годы независимости, ключевые направления развития и совершенствования экологического законодательства, особенности государственной экологической экспертизы, развитие международного сотрудничества в экологической сфере.

Ключевые слова: экологическая политика, окружающая среда, природопользование, природные ресурсы, экологическая экспертиза, экологический аудит.

The ecological consisting of Ukraine, its ecological policy for years independence, key trends of development and perfection of ecological legislation, feature of state ecological examination, development of international cooperation of ecological sphere are examined in the article.

Keywords: environmental policy, environment, nature management, natural resources, ecological expertise, ecological audit.

Вступ. Десятиліттями до здобуття незалежності народногосподарський комплекс України централізовано формувалася з величезними структурними диспропорціями. Ще у 1930-ті рр. Українській РСР була визначена спеціалізація з виробництва металу, вугілля, зброї і продуктів харчування. Неefективна економічна система сприяла нераціональному використанню ресурсів та непомірному споживанню енергії, не визнавала вартості природних ресурсів, наголошувала лише на виробництві й кількісних цілях, не створювала стимулів збереження та сталого використання природних ресурсів і навколишнього середовища. Тому проведення виваженої державної екологічної політики є надзвичайно актуальним завданням для органів державної влади.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити генезис та шляхи подальшого розвитку державної екологічної політики України.

Результати. У статті використані наукові підходи та наукові джерела з питань механізму реалізації аспектів екологічної політики відомих науковців, зокрема, В.І. Андрейцева, І.М. Грабовської, Ф.М. Канака, М.М. Кисельова, М.І. Хилька та ін. Водночас наукові дослідження В.І. Андрейцева, Г.В. Анісімової, Г.І. Балюк, А.Г. Бобкової, М.М. Бринчука, А.П. Гетьмана, І.І. Каракаша, Т.Г. Ковальчук, С.М. Кравченко, М.В. Краснової, О.В. Колбасова, Н.Р. Малишевої, В.Л. Мунтяна, В.В. Петрова, О.О. Погрібного, В.К. Попова, В.І. Семчика, Н.І. Титової, В.О. Чуйкова, Ю.С. Шемшученко, М.В. Шульги та інших сприяли виявленню специфіки відносин у сфері реалізації екологічної політики держави.

Наприкінці 1980-х рр. в Україні щорічно вироблялось близько 55–57 млн т сталі – це майже стільки, скільки вироблялось у Франції та Німеччині разом (55–60 млн т). Промисловість України виготовляла 7

млн т труб, що перевищувало виробництво Великобританії, Італії та Франції (6,8 млн т). Якщо в США видобувалося залізної руди 50 млн т, у Франції – 15 млн т щорічно, то в Україні – 110–120 млн т, а вугілля – лише в 1,5 раза менше, ніж у Великобританії, Італії та Франції разом узятих (200 млн т). При цьому енергомісткість виробництва в Україні більше ніж в 1,6 раза перевищувала аналогічні показники країн Західної Європи та Японії.

Диспропорції у розміщенні продуктивних сил, що мали місце протягом тривалого часу призвели до того, що територія України за техногенним навантаженням на природне середовище у 4–5 разів перевищує аналогічний показник для розвинутих держав. При цьому розораність земель досягла рівня 80% площі сільгоспугідь і 57% – загальної площі (суші), води використовувалося в 2–5, а на деяких підприємствах – у 10–13 разів більше, ніж потрібно при сучасних технологіях. Займаючи 3% території колишнього СРСР, Україна виробляла 20% його валового національного продукту. Експлуататорський підхід до використання природних ресурсів призвів до масштабного руйнування природних ландшафтів.

У промисловому секторі значна доля належить хімічним, металургійним та гірничодобувним підприємствам. Використання застарілих технологій та обладнання, висока концентрація потенційно небезпечних об'єктів в окремих регіонах, велика зношеність основних фондів зумовлюють значну ймовірність виникнення техногенних аварій і катастроф із тяжкими наслідками для довкілля.

Екологічні наслідки такої політики для економіки України занадто складні – до 10% втрат валового внутрішнього продукту у вигляді зменшення продуктивності та передчасної втрати основних фондів, природних і людських ресурсів. Ресурсомісткість валового національного продукту в 3 раза перевищує світовий

рівень. Високий рівень індустріалізації та урбанізації призвів до погіршення умов життя, здоров'я населення, підвищення рівня захворюваності, смертності та зниження народжуваності. У критичному екологічному стані опинилася р. Дніпро – головна водна артерія України. При цьому в колишній системі об'єктивна екологічна інформація замовчувалася, права громадян на екологічно безпечні умови життя ігнорувалися.

Відсутність реального суверенітету та прав України самостійно розпоряджатися національним багатством, централізація народного господарства, ідеологізація економічного розвитку, високий рівень техногенного навантаження на навколишнє середовище, незбалансований розвиток урбанізаційних процесів, другорядне ставлення до природоохоронних заходів у структурі суспільних цілей, дегуманізація суспільства та деформація моральних взаємовідносин суспільства і природи в кінцевому результаті призвели до еколого-економічної кризи.

Незалежність України, складна трансформація соціально-економічної системи суспільства відкрили всю глибину екологічної кризи і дали шанс вийти на нормальний цивілізований шлях розвитку нашої держави.

Екологічна політика України за роки незалежності в цілому сформована. У березні 1998 р. Верховна Рада України затвердила “Основні напрями державної політики у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки”. Цей документ на державному рівні проголосив довгострокову стратегію розв'язання екологічних проблем України.

В умовах значної кількості екологічних проблем різного рівня складності та вкрай обмежених ресурсів, доступних для їх вирішення, до національних пріоритетів охорони навколишнього природного середовища і раціонального використання природних ресурсів віднесено [3, с. 252]:

- гарантування екологічної безпеки ядерних об'єктів і радіаційного захисту населення та довкілля, зведення до мінімуму шкідливого впливу наслідків аварії на Чорнобильській АЕС;
- поліпшення екологічного стану басейну р. Дніпро та якості питної води;
- стабілізація та поліпшення екологічного стану в містах і промислових центрах Донецько-Придніпровського регіону;
- будівництво нових та реконструкція діючих потужностей комунальних очисних каналізаційних споруд;
- запобігання забрудненню Чорного та Азовського морів і поліпшення їх екологічного стану;
- формування збалансованої системи природокористування й адекватна структурна перебудова виробничого потенціалу економіки, екологізація технологій у промисловості, енергетиці, будівництві, сільському господарстві та транспорті;
- збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, розвиток природно-заповідної справи.

За роки нашої незалежності практично створено нове природоохоронне законодавство, яке включає Земельний (1992 р.), Лісовий (1994 р.), Водний (1995 р.) кодекси та Кодекс про надра (1994 р.), Закони України “Про охорону навколишнього природного середовища” (1991 р.), “Про природно-заповідний фонд” (1992 р.), “Про охорону атмосферного повітря” (1992 р.), “Про тваринний світ” (1993 р.), “Про екологічну експертизу” (1995 р.), “Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку”

(1995 р.), “Про поводження з радіоактивними відходами” (1995 р.), “Про відходи” (1998 р.), “Про рослинний світ” (1999 р.) “Про зону надзвичайної екологічної ситуації”, “Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру” і “Про об'єкти підвищеної небезпеки” (2000 р.) та ін. [2, с. 70].

Ключовими напрямами розвитку й вдосконалення законодавства на сучасному етапі є:

- розробка і впровадження нормативно-правових актів, що забезпечують введення в дію законів та створення умов для виконання вимог чинного законодавства;
- розробка та затвердження нових законопроектів, зокрема, Законів України “Про небезпечні відходи”, “Про екологічну (природно-техногенну) безпеку”, “Про Національний екологічний фонд” та ін.;
- вдосконалення чинного законодавства відповідно до вимог нашого сьогодення з урахуванням реальних умов діяльності суб'єктів господарювання;
- гармонізація національного законодавства з європейським.

На сьогодні в Україні розроблені й впроваджені основні елементи економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності. Найважливішими з них є:

- збір за забруднення навколишнього природного середовища;
- система зборів за спеціальне використання природних ресурсів (мінеральних, водних, земельних, лісових, біологічних);
- відшкодування збитків, заподіяних унаслідок порушення законодавства про охорону довкілля.

Впровадження еколого-економічних важелів створило стимули до раціонального використання природних ресурсів, а також реальні джерела фінансування природоохоронної діяльності.

Для фінансування природоохоронних витрат, пов'язаних із відтворенням та підтриманням природних ресурсів у належному стані, в Державному бюджеті з 1994 р. створено окремий розділ “Охорона навколишнього природного середовища та ядерна безпека”. Розділом передбачені видатки на охорону і раціональне використання водних, мінеральних, земельних ресурсів, створення лісових насаджень і позахисних смуг, збереження природно-заповідного фонду, утримання місцевих природоохоронних органів.

Починаючи з 1992 р. в Україні створена система державних цільових фондів охорони навколишнього природного середовища на загальнодержавному та місцевому рівнях. З 1998 р. вони включені до складу відповідних бюджетів (до того часу вони були позабюджетними).

Недостатня ефективність існуючої системи екологічних фондів зумовлена рядом причин, головні серед яких [1, с. 10]:

- а) розпорощеність коштів фондів (при загальних надходженнях до фондів близько 50 млн грн ці кошти розпорощені в 1500 фондах);
- б) не завжди цільове використання коштів на місцевих рівнях;
- в) відсутність механізму стимулювання ефективного використання виділених коштів.

У сучасних умовах така форма акумулювання і використання коштів потребує реформування та створення Національного екологічного фонду на загальнодержавному та регіональному рівнях, який має діяти на правах юридичної особи.

Об'єднання екофондів у єдину фінансову систему при збереженні всіх елементів самостійності регі-

ональних фондів забезпечить надійні можливості взаємного страхування, кредитування, об'єднання ресурсів для виконання спільних екологічних проєктів. Проєкт Закону "Про Національний екологічний фонд" підготовлено Міністерствам України у 1999 р., але поки що не прийнято.

Викликом сучасного етапу утвердження державності України стала техногенно-екологічна ситуація в країні. Вона об'єктивно примушує сконцентрувати увагу в державній політиці на проблемі безпеки об'єктів індустріально-промислового сектора, на нейтралізації і відверненні загроз, зумовлених екологічною і техногенною ситуацією в країні.

Починаючи з 1960-х рр. в Україні, виходячи із загальносоюзного розподілу праці, велось інтенсивне будівництво багатьох техногенно небезпечних об'єктів – потужних теплоелектростанцій, нафто-, газо- та продуктопроводів, хімічних та нафтохімічних виробництв, великих гідротехнічних споруд, нарешті – атомних електростанцій.

Усі ці об'єкти мають обмежений ресурс функціонування – 30–50 років.

Якщо думати про майбутнє, то єдиним продуктивним шляхом відвернення техногенно-екологічних загроз є перехід від схеми реагування на події (аварії та катастрофи) до створення системи попереджувального контролю безпеки, переорієнтація науково-технічного потенціалу на створення об'єктів нової техніки з гарантованим рівнем безпеки, запровадження програмованого режиму управління безпекою і нормативно-правового регулювання техногенного середовища.

Концепція національної безпеки України серед пріоритетних національних інтересів виділяє забезпечення екологічної безпеки та технологічно безпечних умов життєдіяльності суспільства.

В Україні розташовано 5 діючих атомних електростанцій, 2664 об'єкта, що виробляють або використовують сильнодіючі отруйні речовини, 308 шахт та 7 розрізів, 6 потужних нафтопереробних заводів, кожен з яких зосереджує від 300 до 500 тис. т вуглеводневого палива, енергомісткість якого еквівалентна 3–5 Мт тротилу. Загальна довжина нафтопродуктопроводів становить 7103 км, газопроводів – 34 тис. км, аміакопроводу – 810 км, хлоропроводів – 44 км. Щоденно лише залізницею перевозиться понад 220 найменувань різних отруйних та вибухо- і вогнебезпечних вантажів. Важким тягарем на екології України лежать гіганти індустрії із застарілими технологіями, різного роду техногенні об'єкти, що вже виробили свій ресурс [2, с. 70].

Зважаючи на масштабність успадкованих екологічних проблем, екологічна безпека нині розглядається як одна із складових національної безпеки. Пріоритетними є вдосконалення державної системи управління екологічною безпекою, нормативно-правова діяльність у цій сфері, постійний моніторинг об'єктів підвищеної небезпеки.

Важливим напрямом регулювання екологічно небезпечної діяльності стала державна екологічна експертиза. Основна мета експертизи – заборонити реалізацію проєктів і програм чи діяльності, які становлять підвищену екологічну небезпеку.

Значну роль у вирішенні екологічних проблем має відігравати система екологічного аудиту. З метою створення умов для екоаудиту підготовлено пакет законодавчих і нормативних документів, а також українські стандарти з екологічного менеджменту й аудиту.

Для розповсюдження і розвитку цього важливого напрямку природоохоронної діяльності створено Між-

регіональний центр екологічного аудиту, до якого входять фахівці, що пройшли спеціальне навчання, мають практику проведення екологічних аудитів і відповідні кваліфікаційні сертифікати.

Щорічно в Україні накопичується близько 700 млн т відходів. Загальний їх об'єм досягає 25 млрд куб. м, зайнята під відходами територія сягає майже 160 тис. га. Обсяг утворення токсичних відходів щорічно становить понад 100 млн т. Упродовж 1992–2000 рр. в Україні спостерігалась стійка тенденція до зниження обсягів використання відходів – щорічно в середньому на 2% порівняно з попереднім роком [2, с. 71].

Така ситуація потребувала вжиття рішучих і виважених заходів.

Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, розвиток природно-заповідної справи в Україні здійснюється в інтересах не тільки нинішнього, а й майбутніх поколінь. Природно-заповідна галузь нині є прогресуючою. На Поліссі в результаті великомасштабної осушувальної меліорації в минулі десятиліття було завдано значної шкоди природним територіям, які концентрують багатство флори та фауни. Для врятування корінних природно-територіальних комплексів, особливо лісових і водно-болотних угідь цього регіону, що мають велике наукове та природоохоронне значення, й були створені Рівненський природний заповідник та національний природний парк "Деснянсько-Старогутський", який стане основою для створення українсько-російського біосферного заповідника "Старогутські та Брянські ліси" (Сумська область).

З метою стабілізації екологічної рівноваги в Українських Карпатах, що потерпають від щорічних повеней, селів, зсувів створено природний заповідник "Горгани" (Івано-Франківська область), національні природні парки – "Вишницький" (Чернівецька область) та "Сколівські Бескиди" (Львівська область), значно розширено територію Карпатського біосферного заповідника. У найближчому до Карпат регіоні – Розточчі створено національний природний парк "Яворівський" (Львівська область), який разом із природним заповідником "Розточчя" стане основою для створення Розточчанського українсько-польського біосферного резервату на Голвному Європейському вододілі. На Поділлі, яке межує з Передкарпаттям, для охорони реліктової й ендемічної флори та фауни створено один із найбільших у Центральній Європі національний природний парк "Подільські Товтри" (Хмельницька область).

Особливо критична ситуація склалася в Степовій зоні України, де внаслідок екстенсивного ведення сільського господарства значно скоротилися площі природних угідь, тому основна увага була зосереджена на заповіданні залишків степової, лісової та плавневої рослинності. Так, для їх збереження створені природний заповідник "Єланецький степ" (Миколаївська область) та Дунайський біосферний заповідник (Одеська область), який став частиною українсько-румунського біосферного резервату "Дельта Дунаю", а також значно розширено територію Чорноморського біосферного заповідника. Для поєднання охорони природи та організації відпочинку для людей у густонаселеному та з високим рівнем індустріалізації регіоні Донбасу виникла особлива потреба у створенні на р. Сіверський Донець національного природного парку "Святі Гори" (Донецька область). Для збереження унікальної рослинності степової частини Криму й акваторіальних морських комплексів створено Казантипський та Опузький природні заповідники.

Значна увага приділялася охороні тваринного і рослинного світу в штучних умовах. У цьому аспекті розширено територію ботанічних садів Дніпропетровського та Харківського державних університетів, дендрологічного парку “Олександрія” у м. Біла Церква, надано загальнодержавний статус Рівненському зоологічному парку. Також Указом Президента України проведено другу чергу резервування цінних природних територій з метою їх наступного заповідання. Буде створено природний заповідник “Черемський”, у якому будуть збережені майже єдині на Волині водно-болотні угіддя, які не зазнали згубного впливу осушувальної меліорації, розширено Луганський природний заповідник, а також ряд заказників загальнодержавного значення.

Загалом, за 1994–2000 рр. площа природно-заповідного фонду України зросла з 1,413 млн га до 2,509 млн га, тобто на 1,1 млн га і нині становить 4,16% від території держави. На початку 1994 р. цей показник становив 2,34% [1, с. 11].

Нещодавно указом Президента України розширено територію Шацького національного природного парку – майбутнього українсько-польського біосферного резервату “Західне Полісся” (Волинська область), планується розширити територію природного заповідника “Медобори” (Тернопільська область), опрацьовується проект Указу “Про створення національного природного парку “Ужанський” (Закарпатська область) на базі регіонального ландшафтного парку “Стужиця”, який разом із регіональним ландшафтним парком “Надсянський” (Львівська область) представляє українську частину в першому в світі тристоронньому українсько-польсько-словацькому біосферному резерваті “Східні Карпати”. Крім цих об’єктів, планується створити ще три національні природні парки – у Чернігівській, Одеській та Вінницькій областях.

Цілеспрямованої реалізації потребує Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 2001–2015 рр., затверджена парламентом у 2000 р. За роки незалежності заповідна справа в Україні піднята на якісно новий рівень її розвитку. Збереження природних територій, біологічного та ландшафтного різноманіття нарівні з активною участю у виконанні міжнародних конвенцій сприяє інтеграції України у європейське та світове співтовариство.

Однією з найактуальніших проблем безпечної життєдіяльності людства в планетарному масштабі й безпеки кожної людини, зокрема, є зміна клімату. Глобальне потепління внаслідок парникового ефекту вже зараз має негативні наслідки для найбільш вразливих частин Земної кулі. Клімат деяких регіонів планети стає більш посушливим, а в інших регіонах інтенсивні дощі викликають катастрофічні повені.

У червні 1992 р. на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Бразилія) 155 держав, у тому числі Україна, підписали Рамкову конвенцію ООН про зміну клімату. Верховна Рада України ратифікувала Конвенцію 29.10.1996 р. і, згідно з процедурами ООН, Україна є її Стороною з 11.08.1997 р.

Кількісні зобов’язання з обмеження та скорочення викидів парникових газів визначені у Кіотському протоколі, який було узгоджено на третій сесії Конференції Сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату. Промислово розвинуті країни мають з 2008 до 2012 рр. знизити як мінімум на 5% порівняно з рівнем 1990 р. загальні викиди семи газів, які спричиняють парниковий ефект. Країни ЄС мають зни-

зити викиди на 8%, США – на 7%, Японія – на 6%. Україна та Російська Федерація не повинні перевищувати рівнів 1990 р.

Все це свідчить не тільки про глобальний екологічний, а й політико-економічний характер виконання Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Кіотського протоколу. Зовнішньополітичні та зовнішньоекономічні аспекти цього процесу потребують поглибленого вивчення і постійної уваги з боку держави.

Непоследовність і повільність у їх вирішенні можуть спричинити втрату інтересу до України потенційних інвесторів (проекти спільного впровадження) та покупців квот на викиди парникових газів, нанести шкоду економічній і політичній інтересам країни. Тому слід підвищити державний статус Міжвідомчої комісії із забезпечення виконання Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, суттєво прискорити розробку і реалізацію Програми невідкладних заходів щодо виконання вимог конвенції та участі в міжнародному переговорному процесі з питань впровадження Кіотського протоколу, виходячи

з національних інтересів України, завершити підготовку Національної стратегії виконання Рамкової конвенції ООН про зміну клімату.

Національних екологічних проблем не буває. Вирішуючи екологічні проблеми Полісся, Україна сприяє відновленню “зелених легенів” Європи. Оздоровлюючи водне середовище Азово-Чорноморського регіону, наполегливо працюючи над екологічним відродженням р. Дніпро і його басейну – пом’якшення регіональних і глобальних проблем. Екологічно чиста, економічно стабільна і демократична Україна – не тільки мрія нашого народу, а й майбутня повнокровна частка Європи і всього світового співтовариства.

Подальший розвиток міжнародного співробітництва має передбачати:

- укладання та координацію виконання двосторонніх угод про співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища із сусідніми державами України та державами, співробітництво з якими відповідає національним пріоритетам (на сьогодні укладено понад 30 угод);

- ратифікацію та координацію виконання вимог регіональних і глобальних природоохоронних конвенцій;

- розробку національних планів щодо виконання вимог конвенцій, пріоритетних із національної точки зору, перш за все, Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, Віденської конвенції про охорону озонового шару, Конвенції ООН про збереження біологічного різноманіття, Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків і міжнародних озер, Конвенції про захист Чорного моря від забруднень та ін.;

- координацію реалізації положень Пан-Європейської екологічної політики, розробленої в процесі “Довкілля для Європи”, “Транспорт і довкілля”, та координацію підготовки і проведення в 2003 р. у м. Київ Пан-Європейської Міністерської конференції “Довкілля для Європи”;

- розробку та реалізацію комплексу заходів, що впливають із стратегічного рішення про асоційоване членство в Європейському Союзі.

На сьогодні Україна є Стороною 20 природоохоронних конвенцій глобального та регіонального характеру і 5 додаткових протоколів та поправок до конвенцій. Готуються до підписання, ратифікації або приєднання

ще понад 20 міжнародних конвенцій, протоколів та угод. Важливим політичним кроком України стало підписання Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в прийнятті управлінських рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхус, Данія, 1998 р.). Конвенція ратифікована Верховною Радою України 06.07.1999 р.

Керуючись основними ідеями і принципами, що декларовані на Конференції ООН з навколишнього середовища й розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.), Україна заявила про свій намір переходу до сталого розвитку, при якому забезпечується збалансоване вирішення соціально-економічних завдань, проблем збереження сприятливого стану довкілля і природно-ресурсного потенціалу з метою задоволення життєвих потреб нинішнього та майбутніх поколінь.

Висновки. До національних пріоритетів охорони навколишнього природного середовища й раціонального використання природних ресурсів віднесено: гарантування екологічної безпеки ядерних об'єктів і радіаційного захисту населення та довкілля, зведення до мінімуму шкідливого впливу наслідків аварії на Чорнобильській АЕС; поліпшення екологічного стану басейну р. Дніпро та якості питної води; стабілізація та поліпшення екологічного стану в містах і промислових центрах Донецько-Придніпровського регіону; будівництво нових та реконструкція діючих потужностей комунальних очисних каналізаційних споруд; запобігання забрудненню Чорного та Азовського морів і поліпшення їх екологічного стану; формування збалансованої системи природокористування й адекватна структурна перебудова виробни-

чого потенціалу економіки, екологізація технологій у промисловості, енергетиці, будівництві, сільському господарстві, на транспорті; збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, розвиток природно-заповідної справи.

Ключовими напрямками розвитку й вдосконалення екологічного законодавства на сучасному етапі має бути: розробка і впровадження нормативно-правових актів, що забезпечують уведення в дію законів та створення умов для виконання вимог чинного законодавства; розробка та затвердження нових законопроектів, зокрема, Законів України "Про небезпечні відходи", "Про екологічну (природно-техногенну) безпеку", "Про Національний екологічний фонд" та ін.; удосконалення чинного законодавства відповідно до вимог нашого сьогодення з урахуванням реальних умов діяльності суб'єктів господарювання; гармонізація національного законодавства з європейським.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрейцев В.І. Проблеми конституціоналізації об'єктного складу права екологічної безпеки / В.І. Андрейцев // Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2000. – Вип. 40. – С. 10–12.
2. Заржицький О.С. Концепція регіональної екологічної політики в Україні: якою їй бути / О.С. Заржицький // Право України. – 2001. – № 7. – С. 70–74.
3. Кучеренко О. Екологічні інтереси в процесі формування державної політики / О. Кучеренко // Збірник наукових праць Української Академії державного управління при Президентові України / [за заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Крязева]. – К. : Вид-во УАДУ, 1999. – Вип. 2 (41). – С. 252–253.